

La decadència de la transhumància

El port d'Erta, a l'Alta Ribagorça, és un dels passos transhumants utilitzats pels ramats que vénen del pla de Lleida. Només al Principat hi ha uns 15.000 km de longitud en camins ramaders.

Al ritme actual, alguns experts afirmen que d'aquí a una dècada poden haver desaparegut els pastors transhumants. Milers i milers de quilòmetres de camins i fins i tot pobles sencers estan condemnats a una decadència agònica per aquest motiu.

Rogeli Feixa és un dels pocs ramaders que queden a Catalunya que practiquen la transhumància. Cada any a principis de juny el seu ramat, d'unes dues mil ovelles, marxa de Castellans (les Garrigues), cap a la boca sud del túnel de Vielha. El ramat creua la ciutat de Lleida pel Pont Nou, un espectacle inusual pels profans en la matèria que obliga la Guàrdia Urbana a tallar el trànsit una estona i deixar que les ovelles transitin per l'asfalt. És una setmana de trajecte, des de la plana fins a la muntanya que fa més de trenta anys que recorre. Als prats del Pirineu, el ramat de Feixa es troba amb un altre ramat d'unes set-centes ovelles que a vegades queden

sota la responsabilitat d'un sol pastor les 24 hores.

Però des que aquest pastor va començar fins ara han canviat moltes coses. Els ramats transhumants han disminuït dràsticament, són massa cars i costa trobar pastors que vulguin fer-los. Amb la decadència de la transhumància també ha anat de baixa la conservació dels camins ramaders i la vida que hi havia al seu voltant. "Fa trenta anys, cada nit trobaves una masia per poder parar. Tenien patis grans per tancar un o més ramats, centenars d'ovelles... hi havia llits per dormir i comparties el sopar amb altres pastors que et trobaves pel camí", recorda Feixa de 65 anys. Ara tot això s'ha substituït pels

vehicles tot terreny "que arriben a tot arreu" i pels telèfons mòbils que lluny de la imatge pastoril, connecten el pastor amb el món habitat. Actualment, els dos pastors que fan la transhumància amb el ramat de Rogeli Feixa sopen menjar preparat cada nit i dormen a la caravana de l'amo que s'acosta al lloc de pas. Davant de la comoditat, no hi ha lloc per a la nostàlgia.

Amb l'arribada dels primers freds, entre finals de setembre i el mes d'octubre, els ramats de xais, vaques i cavalls tornaran al pla. Però si l'anada a peu és escassa, la tornada encara ho és més perquè molts ramaders lloguen camions per tornar el ramat a les granges on

passaran l'hivern. Només algun aprofitarà fins l'últim moment i com cada any farà passar el ramat per dins del túnel de Viella i per la N-230 que abans havia estat camí ramader. Al Pirineu de Lleida es calcula que hi queden uns 150 ramats transhumants amb uns cent mil caps de bestiar.

Els principals camins. La transhumància que es practica a Catalunya i al País Valencià dibuixa tres grans àrees: del pla de Lleida cap al Pirineu occidental; des de l'Empordà i el Vallès cap al Pirineu Oriental i des de les comarques de l'Ebre i les del nord del País Valencià cap a les muntanyes de Terol i la serra de Gúdar.

Les previsions dels mateixos pastors apunten que d'aquí a una dècada poden haver desaparegut els últims pastors transhumants. És una feina dura, falten pastors joves que agafin el relleu i més interès per part de les administracions en la conservació dels camins. A vegades són els mateixos pagesos que llauren part dels camins que limiten amb les seves terres per aprofitar el conreu, però sovint els principals problemes vénen de les noves infraestructures. "Aquest any al començar la ruta ens vam trobar que amb la construcció de l'autovia entre Lleida i Mollerussa van tancar totalment un pas, quan el ramat hi va arribar va haver de fer mitja volta i tornar enrere", explica Feixa.

Les noves xarxes viàries i la febre constructora tallen el pas i dificulten la viabilitat d'uns camins poc coneguts. Precisament amb l'objectiu de preservar els camins ramaders i donar a conèixer la transhumància, el 1998 neix l'Associació d'Amics dels Camins Ramaders (ww2.gm.es/fmirall). Per aquesta entitat, al marge del bucolisme, la transhumància té un important aspecte econòmic, cultural i comunicatiu pels territoris on es practica. Afavoreix la sostenibilitat i econòmicament pot ser molt rendible. Però, d'altra banda, l'augment de les importacions de carn de xai, l'escàs rendiment de la llana i el dèficit de pastures són factors que afecten negativament la ramaderia autòctona i, en conse-

JOAN ROVIRA

Encanyant una ovella que té una pota trençada (dalt). A sota, un ramat passa per dins de Castellar de n'Hug (Berguedà). La importància de la transhumància és la responsable, entre d'altres fets, del naixement d'alguns pobles.

qüència, fan perdre l'hàbit de la pastura als camps.

Aquesta entitat calcula estimativament que només a Catalunya hi poden haver 15.000 quilòmetres de longitud en camins ramaders que són de domini públic. "Hi ha ajuntaments que ni tan sols saben que pel seu terme hi passa un tram d'aquests camins i que tenen el dret de pas", explica Ferran Miralles, president de l'Associació. El mapa dels camins es troba només en la tradició oral i en la memòria col·lectiva de qui els ha fet servir durant dècades i ha passat de pares a fills. Per això membres voluntaris de l'entitat es dediquen a acompanyar pastors transhumants, descobrir vies i inventariar-les per evitar-ne la desaparició.

El què es coneix com "fer la ca-

JOAN ROVIRA

banera" o passar per les carrerades està documentat a Catalunya des dels segles XI i XII. La cabanera més utilitzada, que fan uns 40 ramats cada any, és la que limita amb l'Aragó i que fa servir el ramat de Rogeli Feixa; passa pel Segrià, la Noguera i el Baix Cinca cap a la Ribagorça, la Vall d'Aran i els plans de Beret. És una de les que té un paisatge més solitari, agrest i atractiu.

El camí ramader serveix tant per la transhumància ascendent com descendent, com per fer trajectes curts entre pastures o entre pobles. De fet, els itineraris curts són els més practicats. La tradició oral ha atorgat noms diferents a aquests camins. A la Catalunya central i oriental se'n diuen carrerades, a la Catalunya de Ponent la gent en diu cabaneres i al sud, els mateixos camins són els lligallos.

Durant segles aquests camins ha servit d'eix comunicacional de les terres per on passaven. "El Penedès està ple de famílies que deuen el fet de viure allà a les transhumàncies, quan baixaven de la muntanya al pla. També hi ha gent que se n'anaven fins a Sagunt amb tren i d'allà cap a les muntanyes de Terol per anar a comprar bestiar", diu Miralles i afegeix que "els pastors establien molts llaços amb la gent que trobaven al seu pas. Hi ha pobles que han nascut perquè inicialment eren llocs de pas de camins ramaders".

La legislació actual a les comunitats autònomes es regeix per la llei de les vies pecuàries aprovada al

4|5|6|7 de novembre de 1999

Telèfon d'informació 93 567 15 70

II

fira

d'espectacles
d'arrel-tradicional
manresa

amb la col·laboració de

Diputació de Barcelona

Ajuntament de Manresa

amb el patrocini de

caixamanresa

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Centre de Promoció de la Cultura
Popular i Tradicional Catalana

Congrés el 1995, que dona competències als governs autònomicos perquè redactin reglaments que permetin aplicar aquesta norma o, fins i tot, aprovar una llei pròpia. Fins ara a Catalunya, on l'organisme competent és el departament d'Agricultura, no s'ha fet cap de les dues coses. Fonts de la subdirecció general de boscos del departament assenyalen que s'ha optat per aprofitar el desenvolupament de la llei d'accés motoritzat al medi natural per fer una classificació dels camins amb la informació que aporten tècnics, els ajuntaments i els consells comarcals. Segons el DARP, en el cas dels camins que s'envaeixen o es tallen la solució és que "sempre s'ha de deixar un pas alternatiu i les ocupacions il·legals s'han de denunciar als guardes forestals". La Generalitat va heretar les competències d'ICONA el 1982; des de llavors ha aconseguit classificar 180 quilòmetres de camins ramaders a la demarcació de Barcelona i 110 a la de Lleida.

La llei estatal reconeix el dret de pas per aquests camins de domini públic, aconsella delimitar els camins sobre el terreny i remarca que han de ser prioritaris pel trànsit ramader però que també ho poden ser per altres usos que contribueixin a evitar la desaparició, per exemple, el turisme.

Descobrir el país a través dels camins ramaders, alguns dels quals tenen més de mil anys d'història, és una sortida per la que aposta l'Associació d'Amics dels Camins Ramaders com a forma de buscar usos complementaris i que seguís una política de senyalització com els Grans Recorreguts (GR) amb itineraris senyalitzats i guies. "És un turisme no agressiu, on es poden fer passejades per indrets que s'han despoblat molt, aïllats i insòlits i que donarien vida a les comarques menys afavorides", explica Miralles. "Quanta gent pot saber que des del Vallès Occidental, concretament des de Ripollet, hi ha un camí que arriba fins a la Cerdanya? En els mapes no hi ha camins rals, camins vells o ramaders", conclou. No consten enlloc, però existeixen.

Montse Bassa